

Szűcs Gáborné

Az Antarktisz-jelenség: együttműködés és vetélkedés a Föld déli pólusán

HONVÉDSÉGI SZEMLE: A MAGYAR HONVÉDSÉG KÖZPONTI FOLYÓIRATA 142:(5) pp. 65-71.
(2014)

Az Antarktisz-jelenség: együttműködés és vetélkedés a Föld déli pólusán

Szűcs Gáborné, NKE-RTK, Idegennyelvi és Szaknyelvi Központ

Jelen publikáció témája a Déli-sark geopolitikai térségével kapcsolatos problémák ismertetése. A területhez kapcsolódó törekvések egyidejűleg mutatják a nemzetek közötti együttműködés, valamint a területért és az ott található forrásokért folyó vetélkedés jegyeit, amelyet tükröz egyrészt az Antarktisz-szerződés létrejötte, másrészt az ahhoz kapcsolódó viták.

This paper focuses on the problems related to the geopolitical region of the South Pole. All related measures taken reflect international cooperation as well as the signs of competition for the territory and its resources. This was made clear by the Antarctic Treaty and the controversies and arguments deriving from it.

Bevezetés:

A XXI. századra jellemző biztonsági kihívások egyik jelentős területe a sarkkörök szerepének előtérbe kerülésével áll kapcsolatban. Különös figyelem irányul az utóbbi évtizedben ezekre a területekre, és ennek az érdeklődésnek számos oka van. A hagyományos szempontokon túl szerepet játszanak ebben a megváltozott politikai és éghajlati viszonyok, valamint az utóbbi évtizedek műszaki-tudományos színvonalának magas szintje, amely lehetővé teszi a hasznosítható ásványi nyersanyagok széles körű felkutatását és feltárását, valamint azok hatékonyabb kitermelését.

Az Északi- és a Déli-sark mind a mai napig próbára teszi azokat, akik felkeresik ezeket a területeket. Vetélkedés és önfeláldozó segítségnyújtás, rivalizálás az ásványkincseket tartalmazó területekért és fejlett, sokoldalú tudományos együttműködés jellemzi a sarkkutatók történetét.

Amundsen és Scott párbaja (1911-1912) szimbolizálja az egyik oldalt, az Akagyemik Sokalszkij utasaiért indult nemzetközi mentőakció (2013-14) a másikat.

A biztonság értelmezésének változásai :

A pólusokkal kapcsolatos történetek több szempontból jelenthetnek korunkban biztonsági kihívást; - a jelenség éppolyan összetett és változó, mint a biztonság meghatározásának kibővülése a XXI. század első évtizedeiben.

Dr. Hadnagy Imre – többek között a biztonságfogalom értelmezésével – foglalkozó tanulmányában a következő módon foglalta össze ezt a jelenséget: „A biztonság korszerű értelmezése, azaz a biztonság ma már sokkal bizonytalanabb, mint korábban bármikor”. [1]

A műszaki fejlődés és annak hatásai a környezetre, a globális felmelegedés folyamata, a pusztító fegyverrendszerek fenyegetése, a politikai átalakulások okozta átrendeződés, a háborúk, a globalizáció és számtalan más faktor hoz létre további, a korábbi évszázadoktól eltérő bizonytalansági tényezőket- foglalja össze írásában az említett tanulmány szerzője.

Ezzel egyidejűleg bizonyára mást jelent a biztonság a modern ember számára, mint pl. a középkor korai szakaszában élőknek;– változik társadalmaknál és egyéneknél a bizonytalanság különböző elemeivel kapcsolatos tűréshatár is. A összeomlás pedig annál totálisabb és rémisztőbb, minél bonyolultabb, összetettebb viszonyok okozzák.

Visszatérve jelen írás témájához: az Arktisz és az Antarktisz számos bizonytalansági faktorról mutat kapcsolódási pontot.

Bizonyos esetekben kiváltó oka a biztonságot fenyegető tényezőknek, például az országok közötti vetélkedés, területi feszültségek esetében, amely az ásványkincsek kitermelésének jogáért folyik, más esetben az indikátor szerepét tölthetik be a sarki területek, jelzik a veszély jelenlétét. A sarki jégsapkák olvadását hozhatjuk fel példaként minderre, de a jelenség egyben következményt, további veszélyforrást is jelent többek között az USA-ban, a mintegy 180 tengerparti városban lakó milliók számára. Erre utal egy –az Arizonai Egyetemen 2010-ben készült tanulmány [2] is–, amely szerint a jégtömegek olvadása a jövőben jelentős tengerszint-emelkedést eredményezhet.

Az Északi-sark helyzete:

A sarkok komplex szerepével, napjaink biztonságpolitikájára gyakorolt hatásukkal, számos publikáció foglalkozik, többek között Kulcsár István egy 2011-ben megjelent írása [3].

A szerző tanulmányában az északi sarkvidék aktuális problémáit elemzi, amelyek többek között a globális felmelegedés és a műszaki fejlődés következtében kiaknázzható nyersanyagokkal, a közlekedési utak szabaddá válásával, a terület katonai jelentőségének növekedésével kapcsolatosak.

A tanulmány írója felidézi az Északi-sark felfedezésének fontosabb mozzanatait, majd ismerteti azokat az okokat, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy az Arktisz gazdasági jelentősége növekedjen. Az Északi-sark esetében szembetűnő éghajlati változásnak lehetünk tanúi, amely jelentősen hozzájárul –a már említett műszaki-tudományos fejlettség mellett ahhoz, hogy a nyersanyagok kitermelése alacsonyabb költségárfordítással és magasabb hatékonysággal valósulhasson meg. A felmelegedés olyan hajózási útvonalakat is érint, amelyek régebben az év hosszabb időszakában nem voltak járhatóak, használatuk azonban jelentősen megrövidíti az áruszállítás időtartamát.

Kulcsár István a téma gazdasági, politikai és katonai vetületének elemzése során foglalkozik úgy a vitatott problémákkal, mint az együttműködésre való törekvés megnyilvánulási formáival. Mivel az Északi-sark kontinentális talapzata jelentős földgáz és kőolajkészleteket, valamint gyémántot, vas-, nikkel és platinaércet tartalmaz, egyre erősödik az országok közötti versengés, amely különböző formákat ölthet. Tagadhatatlan azonban az együttműködésre való törekvés érvényesülése is (pl. norvég-orosz megállapodás a Barents-tengeren húzódó határvonal kijelöléséről).

Az Észak-sarkvidéki Tanács tevékenysége is reményekre adhat okot, biztatóan jelzi, hogy lehetséges az átgondolt együttműködés jelentős érdekellentétek esetén is.

A Déli-sark természeti viszonyai és feltárása:

Jelen írás szerzője a Déli-sarkon elhelyezkedő szárazföldi területek és az azt körülvevő tengeri térség szerepét kísérli meg elemezni az említett írás szempontjait követve.

A Déli-sark említésekor szükségesnek tűnik néhány olyan alapvető adatot felsorolni, amelyek kiemelik terület jelentőségét: A Föld ötödik legnagyobb kontinense Ausztrália területének mintegy kétszeresét teszi ki, és a Föld édesvíz tartalékainak 70%-val rendelkezik.

Az Antarktisz mintegy 33,6 millió évvel ezelőtt, az oligocén korban keletkezett [4]. Az emberiség számára sokáig vitatott volt e földterület létezése. Az Amerika felfedezése utáni időszak geopolitikai-gazdasági viszonyai jövedelmezővé tették a kutatást olyan új, nem ellenőrzött hajózási útvonalak felfedezése után, amelyek esetleges kiaknázzása jelentős nyereséget ígért. A Horn-foktól délre fekvő terület felfedezésének jelentős személyiségévé vált a XII. század második felében egy véletlen folytán Anthony de la Roché angol hajóskapitány, akinek hajóját a Horn-

foknál egy hirtelen jött vihar keletre sodorta, és amelynek a vihar elől a később Dél-Georgia névvel megjelölt szigeten, a Drygalski-fjord nyújtott menedéket.

A területet 1738-ban Jean-Baptiste Charles Bouvet de Lozier francia kutató, majd 1775-ben James Cook fedezte fel újra. Utóbbi fel is térképezte az általa a Brit Birodalom részévé nyilvánított szigetet, amelyet III. György királyról nevezett el. Miután azonban Cook körülhajózta a szigetet, nyilvánvalóvá vált számára, hogy az nem lehet a keresett déli szárazföld része.

A régiót számos további expedíció kísérelte meg feltárni, köztük Yves Joseph de Kerguelen de Trémarec francia tengerész, a Kerguelen-szigetek (ld. lenti térkép) névadója, aki természetesen Franciaország érdekeit kísérelte meg érvényesíteni a területen, amely napjainkban is állandó kutatóállomást működtet a szigeteken [5].

(http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/60/Kerguelen_Map.png)

1881-82-ben egy német kutatócsoport Carl Wilhelm Otto Schrader asztronómus és biológus (mohaszakértő) vezetésével tevékenykedett a területen, aki egyébként ezt megelőzően két évig (1876-1878) Konkoly-Thege Miklós munkatársa volt annak ógyallai obszervatóriumában.

Schrader expedíciójának egyik fontos eredménye egy ideiglenes kutatóállomás létrejötte volt, amely meteorológiai és geofizikai adatokat gyűjtött a kutatott térségben.

Az európai országok ebben az időszakban egyre élénkebb érdeklődéssel fordultak a Déli-sarkvidék felé, megkísérelték a terület alapos feltérképezését.

Az Antarktisz-kutatás kalandos évtizedeinek kiemelkedő alakjai közül itt James Clark Ross (XIX század első felében), Ernest Shackleton tengerészkapitányt (a XX. század első éveiben), továbbá Robert Falcon Scott (a brit királyi haditengerészet tisztje) nevét emelném ki.

A Déli-sarkot végül Scott rivalisa, a norvég sarkkutató Roald Amundsen éri el először 1911 december 14-én, Scott csak másodikként jut el az áhított célig 1912 januárjában, és a visszafelé vezető úton életét veszti.

Az Antarktisz-egyezmény és az azt kiegészítő szerződések:

A kutatók rivalizálása az államok közötti vetélkedéshez kapcsolódik, mivel az Antarktisz területének hovatartozása kezdettől tisztázatlan. A terület közjogi státuszát az 1959 december elsején aláírt Antarktisz-egyezmény rögzítette, amely a 60. szélességi foktól délre eső régióra vonatkozott és csak békés célokat szolgáló kihasználást tett lehetővé. Hét ország (Argentína, Ausztrália, Chile, Franciaország, Nagy-Britannia, Új-Zéland és

Norvégia) kísérelte meg érvényesíteni területi követeléseit az Antarktisszal kapcsolatban, amelyek azonban az 1959-ben megszövegezett egyezményben nem jutottak érvényre. Az 1961-ben hatályba lépett szerződést eredetileg tizenkét ország írta alá, a fentebb felsoroltakon túl Belgium, Japán, a Szovjetunió, a Dél-Afrikai Unió és az Egyesült Államok.

Az ezt követő időszakban számos– az egyezményt kiegészítő–szerződés született, amelyek célja az érintetlen területek és az ott élő állatvilág védelme volt, többek között 1972-ben a Déli-sark területén élő fókáké. [6] [7]

A szerződés aláírása kiemelkedően pozitív politikai aktus, hiszen a hidegháború tetőpontján, a Berlini Fal építésének évében (1961) lépett érvénybe. Eben az időszakban szokatlan módon egyetértésre törekedve egyeztek meg a nyugati és a keleti tömb tagjai egy lakatlan földrész közös, békés feltárásában és (természetvédelmi szempontokat tiszteletben tartó) kiaknázásában. Az egyezmény IV.cikke azonban utal arra, hogy az aláírók eredeti területi követeléseikről nem mondanak le végképp, és nem zárja ki azt sem, hogy a hét államon kívül továbbiak is jelentkezzenek hasonló céllal.

A növekvő környezettudatosság és a környezetvédő mozgalmak erősödését jelzi az is, hogy a szerződés ötödik cikke tiltja a kísérleti atomrobbantások végrehajtását, valamint atomhulladék elhelyezését az Antarktison.

A Déli-sarkon található ásványkincsek, valamint a terület egyes részeinek nemzeti keretek között történő kiaknázása azonban nem került le végképp a napirendről. Az 1980-as évek végén már felmerült egy bányászati egyezmény megszövegezésének lehetősége, amelyet azonban többek között a fejlődő országok, valamint a természetvédők erőteljesen támadtak. Az előbbieket úgy értelmezték az Antarktiszt ügyében addig történt intézkedéseket, hogy fejlett országok szűk csoportja sajátította ki magának a területet, mivel csak annak az országnak volt beleszólási joga az ezzel kapcsolatos ügyekbe, amely jelentős összeggel támogatta a Déli-sark területén folyó kutatásokat.

Az 1988-as ún. wellingtoni egyezmény szigorú keretek között engedélyezte volna az ásványkincsek kitermelését, azonban nem lépett hatályba. Érvényre jutottak ezzel szemben az 1991-es madridi jegyzőkönyvben a természetvédők által is képviselt elvek: tilos a természeti kincsek kiaknázása, a terület maradjon meg a maga érintetlenségében.

Az ember azonban sem önmaga tevékenységének negatív hatásaitól, sem természeti folyamatoktól (ezek természetesen gyakran össze is függenek) nem védheti meg teljességgel a Földet, - az Antarktiszt jégtakarója napjainkra számos– egymástól független– vizsgálat szerint gyorsuló ütemben olvadásnak indult.

Ezek közül a Coloradói Egyetem kutatócsoportja jelentését idézném, amely műholdak adatainak elemzése során jutott arra a következtetésre, hogy az Antarktiszt évente mintegy 152 m³ jéget veszít jégtakarójából, ami hatalmas mennyiséget jelent (Los Angeles vízellátását például évente kb. 4,2 m³ víz fedezi). [8]

Az Antarktiszt hatalmas jégtömege tehát veszélyforrást jelent, ugyanígy azonban az emberiség környezetet nem kímélő tevékenysége is.

Az Antarktiszt-egyezmény létrejötte ugyan más, pozitívabb tényezők uralomra jutását segítette, mint amelyek az Északi-sark viszonylatában érvényesülnek. Ez az állapot azonban mégsem idillikus, azonkívül folyamatosan változik.

Természeti veszélyek és nemzeti törekvések:

A Magyar Biotechnológiai Szövetség online közleményeinek egyike a tudományos-ismeretterjesztő közlemények színvonalán, de tömören és áttekinthetően sorolja fel a helyzet esetleges és bizonyosan bekövetkező változásaiban rejlő veszélyeket. [9]

Az írás hangsúlyozza, hogy a Földön a sarki területek a legérzékenyebbek a hőmérséklet változásaira, mint „egy kanári a szénbányában”. A további tényezők között, amelyek aggodalomra adnak okot, már az ember tevékenysége, vagy annak lehetősége is megjelenik, mint például a növekvő idegenforgalom, a túlhalászás, a szennyezések és az invazív (agresszíván és nagy tömegben terjedő tájjidegen) fajok benyomulása a területre.

A legaggasztóbb azonban a kontinensen és a környező óceánban lehetséges olaj-, gáz- és ásványi anyag- kiaknázás. Az Antarktiszi-egyezmény ugyan érvényben van, mégis számos ország érdeklődik a területben rejlő gazdasági lehetőségek, természeti erőforrások iránt, legyen az a halászatot lehetővé tevő halállomány vagy akár az olaj, gáz és egyéb ásványi anyagok kitermelése.

Oroszország szerepe:

A számos ország közül, akik ebben az értelemben mutatnak érdeklődést a Déli-sark irányában, az egyik legjelentősebb Oroszország.

Amikor Vlagyimir Putyin 2012-2013 fordulóján bejelentette, hogy szándékában áll felkeresni Oroszországnak az Antarktison található bázisait [10], a következő mém örvendeztette meg az online-média olvasóit:

<http://slava68.livejournal.com/pics/catalog/375/1394742>

A képen látható pingvinek az elnök pártjának (Egységes Oroszország Párt) zászlaját lengetik, a transzparensen pedig a „Csak Putyin” és a „Nekünk a nagy Oroszország kell, nem pedig nagy megrázkódtatások” feliratok láthatóak.

Oroszország szilárdítani kívánja antarktiszi pozícióit– olvashatjuk az Oroszország Hangja egyik online közleményében is. [11] Dmitrij Medvegyev 2017-ig 1 milliárd rubelt irányzott elő déli-sarki expedíciók költségeinek fedezésére. A közlemény szerzője, Ilja Harlamov, a továbbiakban idézi Vlagyimir Fortovnak, az Orosz Tudományos Akadémia elnökének szavait is. Fortov közölte, hogy mérlegelni fogják annak a lehetőségét, hogy a sarkutató akadémiái program részévé váljon.

Az Akadémia elnöke hangsúlyozta, hogy a Déli-sarkkal kapcsolatos kutatások– figyelembe véve az ott uralkodó szélsőséges körülményeket– rendkívül fontosak a tudomány szempontjából.

A cikk írója felhívta a figyelmet arra is, hogy az USA jelentős anyagi támogatásban részesíti déli-sarki kutatásait, és Kína is érdeklődéssel fordul a terület felé.

Érdekes érvelést találhatunk Alekszandr Vlagyimirovics Ovlascsenko tengerjogi szakértőnek, a jogtudományok kandidátusának egyik tanulmányában, amely jogi érveket sorakoztat föl annak alátámasztására, hogy Oroszország megalapozottan tarthat igényt az Antarktisz bizonyos területeire. [12]

A 2009-ben született tanulmány két évfordulóhoz kapcsolódik: – az elsőként említett dátum az Antarktisz-szerződés aláírásának időpontja. Ötven évvel korábban 12 állam írta alá azt a dokumentumot, amely évtizedekig szabályozta nemzetközi szinten a sarki területekkel kapcsolatos tevékenységet. A másik évforduló a Fabian Gottlieb von Bellingshausen és Mihail Petrovics Lazarev által vezetett déli-sarki expedícióhoz kapcsolódik, amely 190 évvel korábban – 1819 júliusában – indult útnak, hogy az elsőként jelezze a déli kontinens létezését.

Ovlascsenko abból indul ki, hogy Oroszország a kezdetektől részt vett a déli-sarki kutatásokban, és fontos számára, hogy jelen legyen ebben a régióban, részt vegyen a nemzetközi tudományos tevékenységben, továbbá védelmezze a régióban saját geopolitikai érdekeit.

Nem mindenki ismeri el azonban Oroszország úttörő szerepét a Déli-sark feltárásában – teszi hozzá a tanulmány szerzője, aki idézi Dean Acheson későbbi amerikai külügyminiszter 1946 végén elhangzott szavait. Acheson visszatartja más országok területi igényeit a Déli-sarkkal kapcsolatban.

Sem Oroszország, sem pedig a Szovjetunió nem mondott le azonban arról a földről, amelyet orosz tengerészek fedeztek fel – teszi hozzá a tanulmány szerzője Lev Szemjonovics Berg, a neves orosz-szovjet zoológus és geográfus véleményét idézve. Berg határozottan képviselte azt a sokak által vitatott álláspontot, hogy a Bellingshausen által leírt jeges terület az egybefüggő antarktisi terület pereme volt, így ez egyfajta jogot biztosít az összefüggő szárazulat bizonyos részei feletti rendelkezésre.

A Déli-sarkkal kapcsolatos szovjet álláspont 1949 februárjában fogalmazódott meg a szovjet Földrajzi Társaság ülésén, ahol egyértelműen elhangzott a Szovjetunió területi igényeivel kapcsolatos állásfoglalás, hivatkozva Oroszország úttörő szerepére a déli-sarki területek feltárásában. Berg professzor arra is hivatkozott az ülésen történő felszólalásában, hogy Franciaország hasonlóan az orosz érveléshez, a felfedező jogán tart igényt az Adélie-földre, amelyet Dumont D'Urville francia sarkkutató keresett fel elsőként. Mindezek alapján Oroszországnak jogában áll figyelmen hagyni az Antarktisszal kapcsolatos olyan megegyezéseket, amelyekből kihagyták – állapítja meg az említett ülésen megszövegezett határozat.

Ovlascsenko szokatlanul nevezi, hogy jogi kérdésekben földrajztudósok véleményére hagyatkozzanak. Azzal indokolja ezt a jelenséget, hogy jogászok csak elvétve foglalkoznak írásaikkal ezzel a kérdéskörrel, kivéve talán Durgyenyevszkij professzor 1959-ben, aki írásában hangsúlyozza a különbséget az Északi- és a Déli-sarkkal kapcsolatos lehetséges megoldások között, és felhívja a figyelmet arra, hogy a kérdés nemzetközi együttműködés során kell megoldani.

Ovlascsenko a továbbiakban egy 1951-ben született véleményt idéz, amely kihangsúlyozza a Szovjetunió jogát, hogy az ország a térségben folyó bálnavadászatból kivehesse a részét.

Az idézett B. V. Kosztricin véleménye szerint a déli-sarki régió kihasználásának jogi háttere ellentmondásos, – kívánatos lenne egy, a dunai szabad hajózást lehetővé tevő belgrádi egyezményhez (1948) hasonló szabályozás – de az adott időszakban Szovjetunió hangsúlyozottan jelen volt a területen, mivel 1946-tól bálna- és fókavadászat, valamint ehhez kapcsolódó feldolgozás folyt a térségben, ahol egyidejűleg természetesen orosz kutatók tudományos tevékenységet is folytattak. [12]

Ennek során pl. a Vosztok-tó feltárásával kapcsolatos kutatás áll a nemzetközi érdeklődés középpontjában. A tudományos sikerek elismerése mellett bizonyos kérdőjelek is felmerültek az orosz kutatási módszerekkel kapcsolatban, amelyek a fúrások során esetleg – a környezetbiztonságot jelentősen mértékben fenyegetve – beszennyezhetik a páratlan ökoszisztémát.

A vastag jégpáncél alatt elhelyezkedő Vosztok-tó felszínét (az évmilliók óta a felszíntől elzárt édesvízű tó a Déli-sarkon működő orosz kutatóállomásról nyerte a nevét) orosz kutatók 2012 februárjában érték el. A jelentős siker bejelentése után Vlagyimir Putyin fogadta a tudósokat, akik az elnöknek személyesen is beszámoltak eredményeikről. A beszélgetés során Putyin ígéretet tett arra, hogy a következő években az állam továbbra is jelentős mértékben támogatja a Déli-sarkon folyó kutatásokat. [13]

További országok jelentkezése:

Természetesen számos ország, nem csupán Oroszország, mutat az utóbbi évek során komplex motiváción alapuló, közvetlenül megnyilvánuló érdeklődést az Antarktisz iránt. Ahogy már említésre került, az Antarktisz- szerződés IV.cikke utal arra, hogy az aláírók eredeti területi követeléseikről

nem mondanak le végképp, és nem zárja ki, hogy a hét államon kívül továbbiak is jelentkezzenek hasonló céllal. A szerződés IV. cikke „nem vetett véget a szuverenitás-harcnak, csak befagyasztotta az igényeket, amelyekről az érintett államok nem mondtak le végérvényesen.”-írja Csatlós Erzsébet „ A szuverenitás gyakorlásának nemzetközi közjogban felmerült problémái az Antarktison”- című disszertációjának „Az Antarktiszi szerződésrendszer által nyitva hagyott kérdések” című fejezetében [14], sőt utal arra, hogy új államok jelentkezése sincs kizárva, amelyeknél hasonló igények merülhetnének fel, mivel mindezt csupán „jegelték” annak az időszaknak a végéig, amíg a szerződés hatályos.

Példaként merülhet fel a 2008-ban Nagy-Britannia és Argentína között újból kialakult a feszültség a Falkland-szigetek kapcsán, amelynek során az ellentéteket kiváltó földterületek közé tartoztak kimondva- kimondatlanul az Antarktisz bizonyos részei is.

„A huszonhat évvel ezelőtti konfliktus egyik mozgatórugója a sziget birtoklásának stratégiai jelentősége volt: úgy gondolták, hogy földrajzi fekvése miatt "tulajdonosa" akár még az Antarktisz jegének egy szeletére is jogot formálhat a későbbiekben.”-olvashatjuk a *kitekintő.hu* egyik közleményében.[15]

Ugyanitt (*kitekintő.hu*) a feszültség további megnyilvánulásait foglalta össze Solti Ágnes „Ismét az Antarktisz jegén vitáznak” című írásában[16], amelyben a BBC Mundo egyik közleményére [17] reagál. Az írás elején a sorok írója a következőképpen foglalja össze a problémát:

„Argentín és chilei külügyi képviselők egységesen elutasították Nagy-Britannia ENSZ elé terjesztett, az Antarktisszal kapcsolatos területi igényéről szóló kérvényét, melynek értelmében a fehér kontinens mintegy egymillió négyzetkilométer nagyságú szárazföldi, illetve tengeri szeletét kívánja hasznosítani.”

A chilei Képviselőház Külügyi Bizottságának elnöke, Renán Fuentealba, a maga és Argentína nevében is visszautasította a követelést, amely egyes– Chile és Argentína érdekerületébe tartozó – területekre vonatkozott. Solti Ágnes utal az Antarktisz-egyezmény IV. cikkelyére, amely nem ismeri el – véleménye szerint– a területi követeléseket és az ehhez kapcsolódó vitákat, de fentebb láthattuk, hogy az értelmezés tágabb lehet, mivel a szerződés azt is megfogalmazza, hogy „1. Jelen szerződés egyetlen rendelkezése sem értelmezhető úgy, hogy az bármely Szerződő Fél az Antarktiszra vonatkozó területi szuverenitással kapcsolatos korábban megerősített jogairól vagy igényeiről való lemondás;

(b) annak jelentése az Antarktisz területi szuverenitásához kapcsolódó bármely jogalapjáról való lemondás vagy csökkentés, amely a területen végzett állami tevékenységen, vagy az ott tartózkodó állampolgárai tevékenységén alapulnak; vagy

(c) prejudikálják azon Szerződő Felek helyzetét, amelyek elismerik vagy sem más államok jogát vagy igényét az Antarktisz területi szuverenitása kérdésében.” [14].

Az Antarktisz-szerződést komoly kritikával is illetik egyes országok. Malajzia hívta fel 1983-ban a figyelmet arra, „hogy az Antarktisz Szerződés tulajdonképpen az emberiség közös örökségéhez hasonló hangzatos elveket hirdetve, látszólag hasonló rendszer mögé bújva egy zárt kör kezébe játszotta az Antarktisz feletti hatalmat”- fogalmazza meg disszertációjában Csatlós Erzsébet [14].

Oroszország mellett Kína is egyike azoknak az országoknak, akik – mint Malajzia–nem tartoztak a szerződést 1959-ben aláíró hét állam közé, de nagy érdeklődést tanúsítanak az Antarktisz iránt, ami érthető, – ahogy már fentebb is említésre került a "terület gazdag kiaknázzatlan szénben, fémércekben, a foka- és bálnavadászat, illetve a halászat szempontjából pedig régóta jelentős stratégiai hely. Az Antarktiszhoz tartozó kontinentális talapzat becslések szerint 45 milliárd hordónyi kőolajat és 115 billió m³ földgázt rejt, emiatt a térség által képviselt gazdasági potenciál az, ami elsősorban kivívja a nemzetközi figyelmet.” [14].

2014 február nyolcadikán nyitották meg a negyedik bázist, amelyben kínai tudósok folytathatnak majd kutatási tevékenységet- tudósított számos sajtóközlemény, így a *China heute* elnevezésű német nyelvű weboldal cikke is.[18]

A kínaiak részéről nemcsak tudományos és gazdasági jellegű törekvések, esetleg potenciális stratégiai pont kijelölése a motiváció, amely a Déli-sarkra irányítja figyelmüket, hanem a szokatlan mértékű „civil” érdeklődés is. „*Előzőnk az Antarktisz a kínaiak*” - írja az origo.hu munkatársa [19], összefoglalva néhány közleményt, köztük az International Business Times a témával kapcsolatos írását [20]. „*Az Antarktisz annyira népszerűvé vált a kínai turisták körében, hogy a terület infrastruktúrája lassan képtelen lesz a tömegek fogadására*” - idézi az angol nyelvű oldalt az origo.hu, amely a következőben számadatokkal támasztja alá a leírtakat: „*2011 novembere és 2012 márciusa között több mint 2300 kínai utazott oda, pedig nem olcsó egy ilyen kirándulás: 100 ezertől 500 ezer júanig (3,8-18,9 millió forint) is terjedhet egy egy-két hetes út ára a legdélibb kontinensre.*”

Az érdeklődés tehát jelentős, és különféle szempontok motiválják, természetesen nem csupán a kínaiak részéről.

Mi várható a jövőben? Ha az ember tevékenységétől bizonyos mértékig el is tekintünk, a helyzet a természeti tényezők változásai miatt is aggodalomra adhat okot.

A globális felmelegedés a jégtestek további olvadását okozhatja, amely negatívan hat többek között az Antarktisz állatvilágára, és beláthatatlan mértékű pusztítást okozhat a Föld sűrűn lakott, partvidéki területein a tengerszint emelkedése miatt. A bioszféra a túlzott halászat, a növekvő turizmus, és az ezzel is összefüggő, a környezetbiztonságot nagy mértékben veszélyeztető környezetszennyezés fenyegeti.

A gáz, olaj és egyéb ásványi anyagok lehetséges kiaknázása Damoklész kardjaként függ a régió felett. Az utóbbi években újra felmerült a terület feletti rendelkezési joggal kapcsolatos kérdés, amely 1959-ben csak felfüggesztésre került, de nem oldódott meg az „idők végezetéig”.

Befejezés:

Az Antarktisz-egyezményt aláíró államok nem örökre mondtak le területi igényeikről és újabbak is jelentkeztek, akik pozíciókat igényelhetnek a területen. Bár az Antarktisz történetének utóbbi szakaszára jellemző az együttműködés, az emberiség pozitív törekvéseinek érvényesülése, tagadhatatlanul jelen van a vetélkedés, a küzdelem; - területért, pozíciókért, gazdasági előnyökért, elsőként elért tudományos eredményekért. „*A legfontosabb kérdés azonban talán az, hogy átadják-e területet a gazdasági felhasználásnak is, vagy továbbra is kizárólag tudományos célokat szolgálnak, és a környezet védelme továbbra is prioritás mindenek felett. A kérdés, hogy ezúttal milyen érdek győzedelmeskedik.*” - jelöli meg a legfontosabb problémát Csatlós Erzsébet korábban is idézett disszertációjában. [14].

És valóban – az érdekek érvényesítése és a belátás képessége, küzdelem a forrásokért és a Föld szinte szennyezetlen területeinek védelme, anyagi érdekek vagy a természeti értékek megőrzésének előtérbe helyezése; – vajon mi határozza meg majd a Déli-sark jövőjét?

A kérdéseket fel tudjuk tenni, a válasz azonban még várat magára.

Felhasznált irodalom:

[1] Dr. Hadnagy Imre József: A biztonság korszerű értelmezése - avagy a biztonság ma már sokkal bizonytalanabb, mint korábban bármikor.

<http://www.vedelem.hu/letoltes/tanulmany/tan135.pdf>

[2] http://www.eurekalert.org/pub_releases/2011-02/uoar-sw021411.php

[3] http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/kulcsar_istvan-az_Eszaki_sarkvidek_allamkozi_egyuttm_kodes_es_vitak_szintere.pdf

- [4] http://index.hu/tudomany/2013/05/29/az_antarktisz_jegtakaroja_33_6_millio_eves/
- [5] <https://www.weit-draussen.eu/blog/2012/10/der-beginn-der-antarktis-forschung/>
- [6] <http://www.bfn.de/17115.html>
- [7] <http://www.umweltbundesamt.de/themen/nachhaltigkeit-strategien-internationales/antarktis/das-antarktisvertragssystem/der-antarktis-vertrag>
- [8] <http://www.raonline.ch/pages/edu/st/antarctica02b.html>
- [9] <http://www.mrns.hu/hirek/mi-lesz-veled-antarktisz>
- [10] <http://top.rbc.ru/politics/28/01/2013/842368.shtml>
- [11] http://hungarian.ruvr.ru/2014_01_28/Oroszország-tervei-Antarktisban/
- [12] http://www.juristlib.ru/book_5648
- [13] http://rus.ruvr.ru/2012_04_21/72482043/
- [14] http://epa.oszk.hu/02400/02445/00024/pdf/EPA02445_ias_2012_1_117-132.pdf
- [15] http://kitekinto.hu/latin-amerika/2008/11/14/falkland_ismet_feszultseget_okozhat/
- [16] http://kitekinto.hu/latin-amerika/2009/03/08/ismet_az_antarktisz_jegen_vitaznak/
- [17] http://news.bbc.co.uk/hi/spanish/latin_america/newsid_7929000/7929809.stm
- [18] http://german.chinatoday.com.cn/Soziales/article/2014-03/25/content_609100_2.htm
- [19] <http://www.origo.hu/utazas/hirek/20140204-elozonlik-az-antarktiszt-a-kinaiak.html>
- [20] <http://www.ibtimes.com/chinese-travel-antarctica-heats-causing-concern-habitat-1552955>

